

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 1

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.07

BAŞKAN: Mehmet Naci BOSTANCI (Amasya)

-----0-----

BAŞKAN – Öncelikle, geldiğiniz çok teşekkür ediyorum.

Görsel basın görüntü alırken aynı zamanda ben kısa öz geçmişinizi buradan okuyayım, arkadaşlar bilgi sahibi olsunlar.

1945 İzmir. Saint Joseph, İzmir Atatürk Lisesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, oradan mezunsunuz. 69'da aynı fakültede uluslararası ilişkiler asistanı oldunuz, 74'te doktoranızı bitirdiniz. Cenevre'de uluslararası azınlıklar üzerine doktora sonrası çalışma yaptınız. 6 Kasım 82'de YÖK tarafından görevden uzaklaştırıldınız. 20 Temmuz 83'te Ankara İdare Mahkemesi tarafından görevinize iade edildiğiniz gün, 12 Eylül askerî yönetimi tarafından 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu uyarınca görevden alındınız. Sekiz yıl boyunca çok çeşitli işlerin ve yabancı dil öğretmenliğinin yanı sıra Ana Britannica redaktörlüğü yaptınız. Danıştay Genel Kurulu kararıyla Ekim 90'da SBF'deki görevinize döndünüz. 91'de doçent, 97'de profesör oldunuz. Ekim 2004'te İnsan Hakları Danışma Kurulu tarafından kabul edilen Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Raporu'nun yazarı olarak hakkınızda TCK'nın 216 ve 301'inci maddelerinden dava açıldı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararıyla 2008 yılında beraat ettiniz. 301'inci maddeden tekrar yargılamaya ise Adalet Bakanı 2009 yılında izin vermedi. Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanlığından 2006'da kendi isteğinizle erken emekli oldunuz. Üç ay Oxford'da araştırma yapıp konferans verdiniz. Haftalık Agos ve Radikal İki yazarlığı ve Mülkiyede dersler vermeye devam ediyorsunuz. Milliyetçilik ve azınlıklar üzerine çalışmalarınız sürüyor.

Kısa hayat hikâyeniz...

BASKIN ORAN – Efendim, benim unuttuğum şeyler bile var burada.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 2

BAŞKAN – Efendim, Baskın Hocamla biz aynı dönemde Siyasalda da bulunduk, ben öğrenciydim, Baskın Oran o zaman Hocamızdı. Doğrusu burada ifade etmem gerekir, kendisine de geçenlerde söylemişim bir başka toplantıda, değerli görüşlerinden faydalanmak için geldiğinde: 76-80 döneminde ben Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset ve İdare Bölümünde öğrencilik yaptım. 12 Eylül öncesi dönemdi ve -malum- gruplaşmalar söz konusuydu. Bizim de küçük bir grubumuz vardı. Siyasaldaki “Kahir Ekseriyet” bize karşıydı ve “Ülkücü” olarak adlandırılan grubun içinde 15-17 kişi kadardık galiba, sol kesim de hayli kalabalıktı. Cevat Geray, dekanımızdı o dönemde, pardon, Rahmetli Gündüz Ökçün.

BASKIN ORAN – Efendim, çoğu zaman Cevat Geray’dı.

BAŞKAN – Cevat Geray’dı değil mi?

BASKIN ORAN – Evet.

BAŞKAN – Bizi ayrı bir yerde sınava alıyorlardı, gruplar karşı karşıya gelmesin diye. Dolayısıyla, sınava girenlerin siyasal kimliklerine ilişkin herhangi bir şüphe götürmez bir durum söz konusuydu. Eğer Mülkiyedeki hocalar -onların politik görüşleri bizden farklıydı- hocalık konuları ve ellerindeki imkânlar dolayısıyla bizi ideolojik bir seçmeye tabi tutsalardı, herhâlde ben Siyasalı bitiremezdim, benimle birlikte diğer arkadaşlar da bitiremezdi. Fakat o dönemde, doğrusu hiçbir hocamız, Baskın Oran Hocamız başta olmak üzere politik görüşleriyle öğrencilerin görüşlerini öğrenci-öğretim üyesi ilişkisi içerisinde bir an dahi düşürmediler ve her ne yazdıysak muhakkak onun karşılığını aldık, arkadaşların hemen hemen hepsi de fakülteyi bitirdiler. Bu çok önemli, çok temel bir prensiptir. Bunun anlamını bilebilmek için 80 öncesi toplumsal ve politik dönemi hatırlamak gerekir. Karşıt görüşlü çevrelerin birbirlerini, tasfiye edilmesi gereken kesimler olarak gördüğü bir zamanda bu temel hakkaniyeti ve insani tutumu muhafaza edebilmek çok önemlidir. Benim için de, arkadaşlarım için de bu çok önemli bir insani nitelik olmuştur. Bunu, hemen girişte, ben bu şekilde ifade etmiş olayım.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 3

Hocam, o dönemi siz de yaşadınız, biz de öğrenci olarak yaşadık. O döneme ilişkin birçok spekülasyon var, malum. Bu tür büyük toplumsal politik dönemler spekülasyonsuz olmaz. Tabii karanlık tarafları da var. Bir kısmı üzerine belki, daha bugün, açık seçik fikirlere sahip kamuoyu ama bir kısmına ilişkin de ne olup bittiğine ilişkin rivayetlerin ötesine geçebilmiş değiliz. Mesela, 12 Eylülün uluslararası dinamikleri var. Siz aynı zamanda uluslararası ilişkiler alanında çalışıyorsunuz. Bu dinamiklerin doğrudan doğruya Türkiye'deki o gerginlik ortamını manipüle ettiği, insanların âdeta kurşun asker gibi bu manipülasyonun birer parçası gibi davrandıkları, her şeyin kökeninin dışarıda olduğu -böyle bir genel anlatı da vardır- şeklinde görüşler olduğu gibi, daha sonra darbeyi de bütünüyle dışarıdaki dinamiklere bağlayan ve içerideki her türlü çatışmanın faillerini bir bakıma beraat ettiren, onlara herhangi bir sorumluluk atfı yapmayan, tamamen dış dinamiklerle beslenmiş, desteklenmiş, onlar tarafından yönlendirilen bir durumun neticesi olarak 12 Eylülü anlatan görüşler var yahut da içeride her kesimin kendi sorumlulukları olduğu ama muhakkak bu işin içerisinde dış dinamiklerin de belli bir payının bulunduğu şeklinde görüşler var. O dönemdeki bir komutanın "Şartların olgunlaşmasını bekledik." sözüne dayalı olarak bunun mevcut toplumsal ve politik gerilim ortamı çerçevesinde, onların darbesini daha da haklılaştıracak olağan bir gelişme olarak bir gözlem neticesinde söylenmiş bir söz mü, yoksa aynı zamanda provoke edilerek bu ortamı kurmaya ve darbenin meşruiyetini kendilerinin de faili oldukları bu gerilim ortamının neticesini oluşturmaya dönük bir plan ve programın ifadesi mi olduğu konusu öteden beri tartışıldı. Siz o döneme genel olarak baktığınızda bize neler söyleyebilirsiniz? 12 Eylülü Türkiye nasıl geldi? 11 Eylülü geldiğinde 12 Eylül biraz da kaçınılmaz bir biçimde kapıyı çalmış oluyor çünkü olağanüstü bir dönem. Başka ne tür bir çıkış olabilirdi o şartlara gelindikten sonra? O şartların hazırlanmasındaki failliklere ilişkin, toplumsal ve politik taraflara ilişkin neler söylenebilir ve 12 Eylül'den sonra, özellikle bu insan hakları ihlalleri ve bunun toplumsal maliyetine ilişkin ne tür bir değerlendirme yapılabilir?

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 4

Önce bir genel değerlendirmenizi almamız mümkün mü?

BASKIN ORAN – Evet, anladım efendim.

BAŞKAN – Buyurun Hocam.

BASKIN ORAN – Tabii, efendim.

Önce, o, bir marifet değildi, o, bizim hocalığımızın bir numaralı gereği idi. “Küçük grup” dediğimiz grubu ayrı bir yerde sınava alarak dayak yemelerini engellemek, çünkü hepsini beraber koysaydık büyük, küçüğü dövecekti. O, bizim bir numaralı hocalık görevimizdi. Bunu takdirle andığınız için teşekkür ederim her şeyden önce. Biz bunu yapmasaydık aynaya bakamazdık sabahları yüzümüzü yıkarken.

Şimdi, efendim, 1961 Anayasası'na kadar Türkiye çok baskılı bir dönem yaşadı. Ondan sonra, birdenbire, hani kilit altında tutulup da birdenbire bırakılmış çocuklar gibi masaların üzerine çıktı, sandalyelerin üzerine çıktı, pencereyi açtı, kapıyı kapattı, vesaire. Ve bu arada da Türkiye'de burjuvazi gelişmeye başlamıştı, sanayi burjuvazisi gelişmeye başlamıştı. Menderes döneminin, ticaret burjuvazisini inşa etmesinin ardından sanayi burjuvazisi de gelişmeye başlamıştı ve sanıyorum, İstanbul büyük burjuvazisinin temsil ettiği bu iş adamları Adapazarı'ndaki olaydan çok korktular. 26-27 neydi o?

BAŞKAN – Haziran.

BASKIN ORAN – Haziran olaylarından fevkalade korktular ve otoriter bir biçimde olayları kontrol altına almak isteyebileceklere destek vermeye başladılar.

Bu arada, birtakım -nasıl söyleyeyim- “acilciler” diyeyim, bir an önce Türkiye'de reformcu -o zamanki tabirle- devrimci bir yönetim kurulması için gençleri tahrik etmeye başladılar. Gençlerin de zaten tahrike ihtiyacı yoktu, genç olmanın gereği bir an önce bir şeyler yapabilmek, kendi hayat... Hatta gençlik süresi içinde bir an önce bir şeyler yapabilmek ihtiyacıyla kavru lan bir kuşaktı bütün o yaştaki kuşaklar gibi. Bu durumda, gençler kendilerini olduğundan daha fazla önemsemeye başladılar, fakat bir yandan askerin

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 5

zihniyeti, bir yandan büyük burjuvazinin destek vermesi, bir yandan Hükûmetin ve yasamanın son derece yetersiz kalması adım adım 12 Eylül'e götürdü. 12 Eylül'e gidişte bir dış dinamiğin olduğunu da sanırım. Çünkü iyi hatırlıyorum, ben talebeyken ve çok genç asistanken bir büyük devletin büyükelçiliğinde çalışanlar, bizi evlerinde yemeğe davet ederlerdi bir heyet geldiği zaman o ülkeden ve orada bize sorular sorarlardı, işte "Memleketin durumunu nasıl düşünüyorsunuz? Şu nereye gider? Bu nereye gider?" Sonradan açıklanan, işte, bir Wikileaks tipi belgelerden görüyoruz ki... Biz o zamanlar hiç düşünmedik, biz o zamanlar vatani kurtarıyoruz en samimi bir biçimde, bunlar, Türkiye'de, tırnak içinde, devrimcilerin ne yapmakta oldukları ve ne istemekte olduklarına ilişkin raporlar vermeye temel teşkil ediyormuş. Bu da tabii çok normal bir diplomatik faaliyet , kamu diplomasisi faaliyeti. Fakat bu genç hareketinin, bazı askerlerle de koalisyon yaparak olduğundan daha güçlü gözükmesi, o büyük devleti de korkutmuş olabilir diye düşünüyorum ve 12 Eylül'ü yaptırdı mı yaptırmadı mı bilmiyorum ama şahsen kaniyim ki karşı çıkmadı, öyle söyleyelim. Yalnız bu 12 Eylül hikâyesinde, sizin de sözünü etmiş olduğunuz Generalin "O şartların olgunlaşmasını bekledik yani kamuoyu bunu tensip ve tasvip etmeliydi." diye açık açık söylemesi, hiçbir biçimde bir kıyafet giydirmeye, çıplağa kıyafet giydirmekle ilgili değildir, doğrudan doğruya hakikatin ifadesidir. Nasıl ki bir başka emekli Korgeneral 6-7 Eylül olaylarından bahsederken "Ama ne muazzam bir organizasyondur değil mi?" dediği kadar samimidir. 12 Eylül konusunda böyle düşünüyorum.

Şimdi efendim, benim, eğer bu genel girizgâh hakkında bir soru veya...

BAŞKAN – İki hususa ilişkin... Biz, tabii, başka dinlemeler de yaptık, çok değerli katkıları da oldu arkadaşların. Mesela, MHP'den gelen birisi, MHP Genel Merkezine yapılan bir baskın vardır, ondan bahsetti. Baskını yapan kişilerin o dönemde işte devrimciler, solcular, o çevreden birisi olarak varsayıldığını ama kendisinin o sırada orada olduğunu ve baskını yapan insanların kısa saçlı, önlerinde torbalar olan, içinde şarjörler bulunan ve

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 6

---

esasen, o dönemde, silahlı mücadeleyi tercih etmiş olan solcularda bulunmayan el bombası türü silahları da kullanarak makinelerle çok organize bir şekilde bu baskını gerçekleştirdiklerini, o dönemde, MHP'nin Genel Başkanı olan Türkeş Bey'in asker-polis karışımı sivil bir çevrenin bu baskını gerçekleştirdiğine ilişkin daha sonra beyanları olduğunu ifade etti. Aynı şekilde, bir ziraat odası baskını vardır, orada da buna benzer bir değerlendirme söz konusudur. Hasan Celal Bey -başkaları da teyit ettiler- 11 Eylül günü Ankara'da, Çankaya'dan Kızılay'a kadar 150 kadar bombalı pankart asıldığı, orada görev yapmakta olan -eskiden- yani geçmiş bir gün önce, iki gün önce polis güçlerinin başka taraflara kaydırıldığı, alanın bütünüyle boş bırakıldığı ve bu şekilde 150 bombalı pankart asılıp kimilerinin patlatılmış olmasına rağmen, hiçbir kimsenin yakalanmadığı gibi birtakım beyanlar oldu. Öyle anlaşılıyor ki bunun sadece ortamın teşekkülüne ilişkin bir bekleme değil, süreci hızlandırma, tarihin tekerini biraz hızlı çevirme tarzında bir yönü de olmalı diye düşünüyoruz. Bütünüyle failiği onlara atfetmek belki haksızlık olur ama istikameti gördükten sonra, belli ki süreci hızlandırmak adına, birtakım girişimler oldu. Kaldı ki şahsen ben de son üç dört ay içerisinde, Türkiye'de işlenen bu politik cinayetlerin inanılmaz ölçüde arttığını biliyorum son üç dört ay içerisinde ve Türkiye'nin her yerinde, tıpkı trafik kazaları gibi, akşam radyonun gece 23.15 bültenlerinde böyle bir doküman verildiğini biliyorum 20 kişi, 25 kişi. Olağanüstü bir çatışma dönemine girilmişti son dönemecin dönüldüğü, son üç dört ay içerisinde. Bir bunu ifade etmek istedim sizin bu genel değerlendirmenize katkı mahiyetinde.

BASKIN ORAN – Efendim, bunları tasdik ve tamamlamak babında çok daha somut şeyler dahi söylenebilir hepimizin bilgisi dâhilinde olan. Size ifadem bittikten sonra takdim edeceğim, Kenan Evren'in yazılmamış anıları, iki cilt bir arada. Onun uzun bir ön sözü vardır, orada da var.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 7

Bu 12 Eylül darbesinden hemen önceki dönemde, ben çok somut en az iki olay hatırlıyorum. Biri, İstanbul'da Gazi Mahallesi'nde kahveyi tarayan silah yakalandığı zaman, solcu bir derneği basıp öldüren silah olduğu numarasından anlaşıldı, aynı silahtı.

İkincisi, bundan önceki bir olay, Hamido'yu hatırlayacaksınız, Hamit Fendoğlu.

BAŞKAN – Malatya Belediye Başkanı.

BASKIN ORAN – Malatya Belediye Başkanı, postayla gelen bir bombayla öldürüldü. PTT kayıtlarından öğreniyoruz ki aynı bomba, Malatya CHP İl Başkanına gönderilmiş ve o, şüphelenerek PTT'ye iade etmişti, aynı bomba.

BAŞKAN – Yani belli bir merkezin organize bir şekilde bu işlerle ilişkili olduğu...

BASKIN ORAN – Efendim, bu, bizim derin devlet olarak bildiğimiz “Gladio” diye başlayan, NATO'yla başlayan, arkasından “derin devlet” olarak alıp başını giden somut, çok somut organizasyonun marifetlerinden bir tanesidir ve en vahimidir.

BAŞKAN – İkinci bir katkı mahiyetinde, siz de katılır mısınız bilmem, bu 25-26 Haziran olaylarıyla sanayi burjuvazisinin paniğe kapıldığını ve bu çerçevede otoriter yönetime eğilim gösterdiğini ifade ettiniz. Aslında Türkiye'nin yaşadığı, sanayileşme döneminin doğurduğu toplumsal ve politik sonuçlardan kaygı, 30'lardaki bu devletçilik döneminde de vardır. Sanayi Bakanlığının koridorlarında “Ne olacak? İşçi sınıfı mı ortaya çıkacak? Bu, beraberinde sosyalizmi getirecek, sanayileşmeye o yüzden karşı olmalıyız.” tarzında birtakım değerlendirmeler vardır Şevket Süreyya Aydemir de, başka tanıklıkları da mevcuttur bunun. Böyle bir kaygı var zaten öteden beri, dolayısıyla, sanayileşmeye ve aynı zamanda modernleşmeye kaygılı bir bakış. Bu otoriter, tek tipçi yönetimi çeşitlenmeyle birlikte sarsacak, daha demokratik gelişmelerin önünü açacak bir tehlike olarak gören -bir üst yönetici akıl diyelim- paylaşılan bir üst yönetici akıl mevcut. Fakat bir de şöyle bir şey var: Bu askerî bürokrasi, sivil bürokrasi, üst bürokrasi, ticari ve sanayi burjuvazisi, politik elitler ve o dönemin entelektüelleri arasında bir tür “tarihî blok” diyebileceğimiz, zaten her türlü şarta

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 8

---

uyum gösterebilecek bir iktidar etme entitesi, birliği yok mudur acaba? Sadece 25-26 Haziran olayları değil de bir genel iş birliği...

BASKIN ORAN – Vardı.

BAŞKAN - ...bu hayatın başka alanlarında da zenginleştirilen, işte, emekli olduğunda yüksek bürokrasiden holdinglere geçilen bir hayat tarzı itibarıyla Türkiye’de politik ve ideolojik tartışmalar denildiğinde, belki kritik kavram “hayat tarzı” olabiliyor. Bu hayat tarzı etrafında toparlanmış -bu tabii hayat tarzının içine birçok şey eklenebilir- bir tarihsel blok söz konusu değil midir?

BASKIN ORAN – Evet, evet, doğrudan doğruya.

Efendim, aslında hatırlayacaksınız, Memduh Tağmaç 12 Martta çok ilginç bir söz etti ve doğrudu da bu: “Sosyal gelişme ekonomik gelişmeyi aştı.” dedi.

BAŞKAN – Evet.

BASKIN ORAN – Bu, üç aşağı beş yukarı bu korkunun ifadesi tamamen.

Efendim, eğer başka bir şey yoksa...

BAŞKAN – Hocam, buyurun.

BASKIN ORAN – Soru var mı acaba bu konuda?

BAŞKAN – Yok Hocam.

Siz buyurun, devam edin.

BASKIN ORAN – Peki.

Şimdi, efendim, sizin okuduğunuz, o kısa dediğiniz hayat hikâyesinde -dediğim gibi- komple, bazı şeyleri unutmuşum bile ben. Onun içinden bir iki paragrafı alıp mercek altında büyüteceğim ve onun ayrıntılarını belgeleriyle anlatacağım. Bunu yapmak isteşimin sebebi -yani bu şeyde tabii ki başka şeyler sorulursa onlara da cevap vermeye çalışırım bildiğim kadarıyla ama- benim burada asıl yapmak istediğim, söylemek istediğim şey şu: Askerler darbe yapmayı bilirler yani süngü kullanmayı bilirler fakat süngünün üstüne oturmak mümkün

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 9

---

olmadığı için darbeden sonra ne yapacaklarını bilemezler. Orada üniformalı siviller devreye girer. İşte ben bunu anlatmak istiyorum burada, Mülkiye somutunda bunu anlatmak istiyorum.

Şimdi, efendim -dediğiniz gibi- 12 Eylül döneminde, 6 Kasım 1981'de YÖK Yasası çıktı ve tam bir yıl sonra uygulanmaya başlandı, 6 Kasım 1982'de uygulanmaya başlandı. Ben o sabah fakülteye geldiğimde odacılar bir sarı zarf uzattılar. Bu sarı zarfın içindekinin fotokopisini getirdim, diyor ki: "Görev sürenizin 6 Kasım 82 tarihinde sona erdiği rektörlüğün yazısıyla bildirilmiştir. Bilgilerinizi rica eder, geçmiş hizmetleriniz için teşekkür eder, bundan sonraki meslek hayatınızda başarılar diler, saygılar sunarım. Dekan." Bu doğrudan doğruya bizim sözleşmeli olduğumuz temelinde verilmiş bir karardı. Oysa, biz sözleşmeli falan filan değildik, biz devlet memuruyduk, kadrolu devlet memuruyduk. Üstelik ben o sırada yardımcı doçent olduğum için öğretim üyesi idim; profesör, doçent ve yardımcı doçent öğretim üyesidir malum. Şimdi, ben, tabii, böyle sözleşmeli falan olmadığım için hemen idare mahkemesine başvurdum ve idare mahkemesi beni göreve iade etti Mayıs 83'te, YÖK kararını iptal ederek. Şimdi ayrıntılı ve çok somut şeyler söylemek istiyorum. Bu karar, 4 Mayıs'ta alınan bu karar, 18 Mayıs'ta üniversite rektörlüğüne tebliğ edildi. Üniversite bunu kanuna göre en geç 60 gün içinde uygulaması gerektiğinden, beni 18 Temmuz 1983'te göreve çağırmak zorundaydı. Bu, 18 Temmuz'da değil, 22 Temmuz'da geldi beni göreve çağırma bildirimini. Onu da getirdim. Bir telgraf, acele telgraf: "Üniversiteyle ilişkinizin kesilme işlemi Ankara 1 Numaralı İdare Mahkemesinin ... sayılı kararıyla iptal edilmiştir. Görevinize başlamanızı rica ederim. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Necdet Serin" Bu benim elime verildiği zaman bir köyde tatil yapmaktaydım. Tabii, çok sevindim. Fakat, denize doğru gidiyorum, arkadan bakkalın gelini bağırdı, bakkalın gelini dediğim, bakkal aynı zamanda PTT acentesi köyde: "Baskın Ağabey, bir telgraf daha geliyor sana." dedi. "Ankara 1 numaralı İdare Mahkemesi ... kararına uyularak görevinize başlamanız telgrafla bildirilmişse de Ankara

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 10

Sıkıyönetim Komutanlığının yazılarına uyularak 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun ... kanunla, değişik ... maddesi gereğince görevinize son verilmiştir. Bilgilerinizi rica ederim. Prof. Dr. Necdet Serin" 1'inci telgrafın çekilme saati -ikisi de aynı gece çekilmiş- 21.50, ikinci telgrafın çekilme saati 22.00. On dakika arayla çekmişler. Şimdi, burada, Dekanın böyle yapmasının, yani bu minvalde bir hareket tarzı seçmesinin acaba şeyi ne olabilir? Bir kere, 18 Temmuzda, en geç 18 Temmuzda beni göreve çağırması gerektiği hâlde 22'sinde çağırıyor. Benim görebildiğim kadarıyla 1402 kararının çıkmasını bekliyor. Peki, niçin on dakika önce onu çekiyor? Tazminat davası açmayayım diye. Önce göreve çağırıyor, görevini yapmış oluyor, ondan sonra askerler on dakika içinde kendisine bildirmiş oluyorlar ve o da on dakika içinde bana bildirmiş oluyor, 1402'yle görevden alınıyorum. Şimdi efendim, askerler, ben o zamanlar yeni yardımcı doçent olmuşum, tabiri caizse sübyan asistanım - yani, siz talebeyken ben hocaydım ama sübyan asistandım, siz kibarlığınızdan söylemediniz-beni tanımazlar, etmezler. Bu listeler doğrudan doğruya üniversitenin içinden gitti, tasfiye listeleri. Tensikat listeleri üniversitenin içinden gitti. Bu tamamen resmî üniversite yöneticilerinin rektörlüğe, rektörlüğün de sıkıyönetim komutanlığına gönderdiği, silsileimeratip içinde gönderdiği listelerdir.

Biz bu 1402'yi nasıl aştık? Onu da kısaca söyleyeyim. Biliyorsunuz, 1402 sayılı Kanun Sıkıyönetim Kanunu'dur. Bunun 2'nci maddesine cunta bir fıkra ekledi ve bir de değişiklik yaptı. Bu yeni duruma göre sıkıyönetim komutanları gerekçe göstermeksizin istedikleri kamu makamlarına yazı yazarak, istedikleri memur veyahut memur olmayan kişilerin görevden alınmaları veyahut görevden alınarak il dışına sürülmelerini isteyebiliyordu ve bu derhâl yerine getiriliyordu. İşin ilginç tarafı "bir daha kamu hizmetlerinde çalıştırılmamak şartıyla" ibaresinin bulunuşuydu.

Peki, böyle bir acayip, yani kanuna ve hukuka aykırı bir tutuma gerekçe olabilecek fikir veyahut düşünce yapısı neydi? İşte, onu da 4 Şubat 1983 tarihli Başbakanlık

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 11

genelgesinden okuyoruz. Diyor ki: “Bir kısım öğretim üyelerinin geçmişte suç delili bırakmadan çeşitli olaylara karıştıkları, bu şahıslarla ilgili bir suç unsuru bulunamadığından adli takibat yapılamadığı için” Yani: “Biz biliyoruz bu adamın suç işlediğini fakat tespit edemedik, ispat edemedik. E, biz ispat edemedik diye bu görevde mi kalacak hain? ‘Bir daha kamu hizmetinde çalıştırılmamak üzere’” diyor. Olay budur. 1402’ye karşı dava açılmayacağını hocalarımız ifade etmişlerdi. Fakat bir diğer genç asistan arkadaşımız Metin Günday -şimdi emekli, idare hukukundan emeklidir- dedi ki: “Olağanüstü yasalar ve hükümleri olağanüstü dönemlerde geçerlidir. Ankara’dan olağanüstü yönetim olan sıkıyönetimin kalktığı gün biz idareye başvuracağız, idare reddedecek, o ret kararına karşı dava açacağız.” dedi ve biz bunu yaptık ve Üniversite Rektörlüğüne başvurduk. Üniversite Rektörlüğü “Bir daha kamu hizmetinde çalıştırılmazsınız.” diye bizi reddetti. Temmuz 85 tarihli bu ret kararına karşı biz idare mahkemesinde dava açtık ve idare mahkemesi Kasım 1986’daki kararıyla beni ve başka müracaat edenleri göreve iade etti. Üniversite peşini bırakmadı bu işin -askerlerden daha üniformalıydı çünkü- Danıştaya başvurdu. Danıştay 5. Dairesi dava kesinleşinceye kadar yürütmeyi durdurmaya karar verdi. Çünkü o yürütmeyi durdurma vermek son derece güçleştirilmişti hatırlarsanız 12 Eylülde. Onun üzerine ben bir daha atıldım. Fakat dava sonucu oy birliğiyle 5. Dairede lehimize çıktığı için tekrar göreve dönme imkânı elde ettim. Zaten başkaları hakkında olumsuz kararlar da vardı. Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu 1989 tarihinde içtihatları birleştirerek bizim gerekçesiz görevden alınmamızı kanuna aykırı sayarak 1402 sayılı Yasa’nın bu uygulamasına bir son verdi. Şeyi budur efendim.

Şimdi, son olarak, siz de bir öğretim üyesisiniz, bilirsiniz, bir öğretim üyesinin yetiştirilmesi öyle sulayarak, gübreleyerek olmaz. Çok uzun yıllar sulamanız ve gübrelemeniz ve çapalamanız lazım. Yani, acilleştirilebilecek bir şey değildir öğretim üyesi yetiştirilmesi. Aniden, yetişmiş insanlar, yani beni yetiştiren Bahri Savcı Hoca veyahut da Cevat Geray

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 12

veyahut asistanları olan ben görevden atıldığı zaman -Mülkiye somutunda konuşuyorum- mülkiye fevkalade büyük darbe yedi, eğitim büyük darbe yedi. Size afaki laflarla değil, çok somut sayılarla bunu kanıtlamak, göstermek istiyorum. Mülkiyede darbeden önce, yani daha önce hazırlanmış olan 1980-81 ders yılında lisans öğretiminde 2.245 öğrenci, 147 öğretim elemanı ve 76 öğretim üyesi vardı ve böldüğünüz zaman, öğretim üyesi başına 30 öğrenci düşüyordu. Bu Türkiye standartlarında bayağı iyi bir şey sayılır. Darbenin yaptığı hukuk dışı tensikat sonucunda, 1983-84 ders yılında, öğrenci sayısının 2.245'ten 3.171'e yükseldiği bir ortamda öğretim üyesi sayısı 76'dan 54'e düştü atılmalar yüzünden. Böylece, öğretim üyesi başına öğrenci sayısı 30'dan 59'a yükseldi. Tüm öğretim üyelerinin sayısı da 147'den 78'e indi bu tensikat sonucu. Bu durumda öğrenci sayısı yüzde 41 artırılırken Mülkiyede öğretim üyesi sayısı yüzde 47 azaltılmış oldu. Bir yandan öğrenci sayısı muazzam artıyor, bir yandan hoca sayısı yüzde 47 azalıyor. Emekli olanlar hariç atılanlar yüzde 47'dir, öğretim elemanı. Bu durumda, tabii, kalite çok bozuldu. Kalitenin çok bozulmasına somut bir tek örnek versem yeter. Darbeden önce Mülkiyede 6 tane doktora programı vardı, bunlardan 3'ü kapatıldı öğretim üyesizliğinden. Tensikati izleyen yıl 3 tanesi kapatıldı. Geri kalanlarda da mesela muhasebe profesörünün yerine Maliye Bakanlığında muhasebe müdürü getirildi öğretim üyesi olarak. Darbeden önce, yani 80-81 ders yılında master, doktora programına başvuranlar 134 kişiyken bu durumda 1983-84 döneminde 41'e indi yüzde 69,4 düşüşle. Anlayınız.

Efendim, benim maruzatım budur. Sizin başka işleriniz de vardır. Ben size bu okuduğumu ve de belgelerini takdim edeceğim.

Varsa soru onları cevaplayayım.

BAŞKAN – Hocam, izniniz olursa birkaç soru sormak isterim.

PROF. DR. BASKIN ORAN – Estağfurullah.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 13

BAŞKAN – Bunlardan birincisi, darbe dönemine doğru giden bir Türkiye. Bunun çok çeşitli nedenleri var arka planında. Ama bir de ideolojik, politik, toplumsal kesimlerin kendilerine yöneltip çıkartmaları gereken eleştirel veya öz eleştirel birtakım sonuçları olmalı. Kendi failliklerine ilişkin, Türkiye’de çok yapılmayan, genellikle geçmiş dönemleri suçlama ve tabiri caizse, ötekinin kusurları üzerinden analiz edilir. Oysaki belki her kesimin kendisine çıkartması gereken sonuçlar vardır. Temel ortak değerleri, politik çıkarların, hesap, stratejik oyunların ötesinde bir üst değer olarak neleri savunmak gerekirdi 12 Eylülle gitmemek için? Böyle bakıldığında, solcular, sağcılar arasında bir çatışma vardı, o çatışmanın, gerilimin getirmiş olduğu bir okuma biçimi vardı hayatı, Türkiye’nin yaşadığı modernleşme çerçevesinde o kültürel kontakların getirdiği bir gerilim vardı. Köyünde Alevi, Sünniler daha kapalı bir toplum yapısı içerisinde çok da temas kurmadan kendi hakikatlerini yaşarken, gecekondulara geldiklerinde farklı hakikatlerle yüzleşmenin getirdiği bir problemi de yaşadılar. Mezhep çatışmalarının arkasında bir tarafıyla bile provokasyon, plan vesaire tamam, ama aynı zamanda modernleşmenin getirdiği bir gerilim de olmalı diye düşünüyorum. Bu anlamda, öz eleştiri mahiyetinde, kesimlerin neler çıkartması gerekirdi? Hesapların, kitapların, dış dinamiklerin ötesinde, kesimlerin kendilerine çıkartmaları gereken dersler olarak bize neler söyleyebilirsiniz?

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim, iki şey söyleyebilirim.

Tespitiniz çok doğrudur. Kentleşme olduğu ama kentleşme olamadığı için -bu çünkü çok uzun zaman ister- ve bu arada da insanlar kendi kimlikleri konusunda çok aşırı bilinçlere sahip oldukları için bir anda gecekondulara bölgeleri çatışma bölgeleri oldu. Şimdi, ben, tabii, oralarda yaşamadım, o şeyi ancak teorik olarak biliyorum. Fakat yaşadığım şeyler bana şunu öğretti: İki şeyden cız deyip kaçınmak lazım: Bir, her ne sebeple olursa olsun şiddeti desteklemek; iki, her ne sebeple olursa olsun askeri desteklemek. Bu iki şeyden kaçınmak gerekirdi. Fakat siz de -aşağı yukarı aynı yaşlardayız- aynı günleri yaşadınız, sizin aklınıza

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 14

---

hiç bu gelmedi, benim aklıma da gelmedi. Mesela, daima şu oldu aklımızda biz solcuların: “Efendim, bu gericiler azıyor ama son kertede asker bunlara ‘Dur’ der.” Hepimizin kafasında bu vardı, bunu itiraf etmek lazım. Tabii, şiddete karşı olduğunu söyleyip öz eleştiri yapmaktan da öte, karşı tarafın da öz eleştiri yapması lazım. Karşı taraf derken “Efendim, fazla hürriyet de her şeyin fazlası gibi zararlıdır.” diyenlerin de bu söylediklerinin bazı kesimleri şiddete mecbur ettiğini anlamaları lazım.

Şimdi bakınız mesela, şu anda gazetelerden okuduğumuz kadarıyla ana dilde savunmaya izin verilme eğilimi var, Meclise gelmek üzere olan bir şey var. Şimdi efendim, bırakınız kanunlarımızda böyle bir şeyin olup olmaması meselesini, Türkiye'nin kurucu antlaşması buna amir. Lozan'ın 39'uncu maddesinin beşinci fıkrası diyor ki: “Türkçeden başka dil konuşan TC uyruklarına mahkemelerde kendi dillerinde savunma yapabilmeleri için gerekli kolaylıklar sağlanır.” diyor, “Resmî dil olmasına rağmen” diye başlayarak. Şimdi bu... Birtakım hukuk profesörleri -ben çünkü politikacılara veya halktan insanlara hiçbir şey demiyorum- diyorlar ki: “Efendim, bunlar Türkçe biliyorlar. Bakın bu Ankara Hukuk mezunu. Bu Türkçeyi Kürtçeden daha iyi biliyor. Niçin Kürtçe savunma yapmakta?” Bunu tabii ki onlara söyleten 2 tane hukuk kuralı var: Bir, Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 202'nci maddesi diyor ki: “Mahkeme dilini bilmezse tercüman getirtilir.” diyor; iki, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının (e) bendi diyor ki: “Mahkeme dilini anlamazsa” aynı şeyi söylüyor. Ama Lozan diyor ki: “Başka dil konuşan Türk uyrukları” diyor. O resmî dili biliyor bilmiyor, oraya girmiyor. Şimdi, bunca yıl bu kadar kan döküldü, muhakemeler bu kadar uzadı, içeride binlerce insan yatıyor, 10 binlerce aileleri var, trilyonlar döküldü. Geçen gün telefon ettiler, Almanya'dan telefon ettiler, “CNN Türk'ü aç, Ahmet Hakan'ın programında bir hukuk profesörü konuşuyor, bir hanım konuşuyor.” dediler, açtım, hanım diyor ki: “Benim annem Alman, benim ana dilim Almanca, e şimdi ben kalkıp mahkemede benim ana dilim Almanca deyip tercüman isteyebilir miyim?” diyor. Ahmet

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 15

Hakan da diyor ki: “E istersiniz tabii.” diyor. “Hayır efendim, o zaman vergi mükellefinin parası harcanmış olur.” diyor. Yahu, trilyonlar harcadık bu yüzden. Lozan’da bulunan bir hükmü uygulamamak yüzünden trilyonlar harcadık. Kaç yüz kilo kan döküldü iki taraftan? O ayrı. Onun için hürriyetsizliğin şiddete yol açtığını da bazı insanların nasıl biz “Herhangi bir biçimde şiddeti desteklemeyi asla düşünmemeliyiz artık.” diyorsak, şiddeti mecbur kılacak durumlara insanları mecbur eden hürriyetsizliğe de artık bir son vermek lazım.

BAŞKAN – Tabii, bir yargılamada, bir mahkemede savunma hakkının kutsallığından bahsedilir. Savunma hakkının kutsallığı hangi dilde yapılacağı meselesinin önünde gelir her şeyden önce, hukuken. Savunma hakkına ilişkin imkânların sağlanması mademki kutsal kabul ediliyor, bu tür tartışmaların önünde değerlendirilmesi gerekir, bu bir. Şahsen kendi bakışımı ifade ediyorum.

İkincisi: Bu dil meselesini bir politik strateji olarak yapan çevreler var. Böyle bir bağlamı da var tabii, arka planı da var. Ama politik stratejiler diyalektik bir ilişkiyle gelişir. Yani, birileri direnir, birileri yapmak ister, o gerilim o stratejiye hizmet eder. Temel haklara ilişkin bir tutumun onu da bir strateji ve gerilim unsuru olmaktan çıkartacağı kanaatindeyim. Zaten Meclise de gelecek, tahmin ediyorum bu mesele böylelikle sonlanmış olur.

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim, doğrudur. Tabii ki, aşırılık aşırılığı, şiddet şiddeti, yani pasif şiddet dahi olsa şiddeti doğurur. Yalnız, cumhuriyetin kuruluşundan değil ama 1925 yılından itibaren bazı insanların ana dilini yazması bile değil, konuşması yasaklandı. Bildiğiniz gibi, Şark Islahat Planı’nda, Kürtçe konuşanlara belediyelerin 5 kuruş ceza yazması -kelime başına değil, ben onu çok iyi inceledim- konuşma başına 5 kuruş ceza yazması; arkasından, hatırlıyorsunuz, 12 Eylül yönetimi Türkçeden başka diller kanunu çıkardı. Burada -hani kulağını şöyle tutma hikâyesi vardır ya- diyordu ki: “Türkçe kullanılır, yayınlarda Türkçe kullanılır, bunun istisnası Türkiye'nin tanıdığı ve o devletin birinci resmî dili olan dillerdir.” Çünkü o sırada Irak’ın ikinci resmî dili Kürtçeydi.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 16

BAŞKAN – Şimdi, o dönemde, muhakkak siz de çok takip ettiniz, ilgilendiniz bu konularla, 1925’den 1947’ye kadar çok çeşitli raporlar hazırlanıyor. Celal Bayar’ın hazırladığı rapor var, İsmet İnönü’nün hazırladığı raporlar var, askerlerin hazırladığı raporlar var, bölgeye müfettiş gönderiyorlar, onların hazırladığı raporlar. Bu raporlar birbiriyle çelişen ifadelerle de sahip. Bu raporların ne yapıldığına ilişkin, pratiğe nasıl yansıdığına ilişkin çok da somut şeyler yok. Zaten öyle anlaşıyor ki, devletin müesses, yerleşmiş, incelikli, sofistike bir yöntemi, bir yaklaşımı, bir politikası olsa bu kadar süre içerisinde bu kadar rapor hazırlatma ihtiyacını da hissetmezdi diye düşünüyorum. Sürekli bölgeyi takip etmek, görmek, ne yapılabileceğine ilişkin bir zihni temrin yapmak, belki kimi unsurları pratiğe taşımak. Tabii, raporlardan öte dönemin genel atmosferi, Nazilik, işte, İtalya, oradaki gelişmeler, Türk tarih anlayışı, Güneş Dil Teorisi vesaire, Türk milliyetçiliğinin o naif döneminin getirdiği bir etki söz konusu sahaya yansıyan. Ama bu etki nereye, ne kadar yansıdı? Orada da pratiğe yansımasına ilişkin daha dikkatli analizler yapmak gerektiğini düşünürüm. Çünkü, ulaşımın ve iletişimin olmadığı, çok fazla olmadığı, merkez ve çevre arasındaki ilişkilerin zayıf olduğu, devletin -tabiri caizse- ideolojik aygıtlarının sınırlı olduğu bir zeminden bahsediyoruz. Oradaki bu asimilasyon, yok sayma, inkâr diye adlandırılan birtakım politikalarla bahsediliyor ya, buna yönelik bir hamle olduğu anlaşılıyor, buna yönelik düşünce ve kimi pratikleri olduğu anlaşılıyor. Ama o günün devletin imkânları, entelektüellerin kapasiteleri ve pozisyonları, ideolojik aygıtların nitelikleri düşünüldüğünde çok sofistike bir asimilasyon programını sürdürebilecek bir kapasite ve kudret görülüyor. Mesela şöyle tartışmalar oluyor, o raporları muhakkak okumuşsunuzdur: O dönemde, 30’lu yıllarda bölgede 4 tane lise var, 1’isi Malatya’da, 1’isi Erzurum’da... “Acaba biz okulları yaygınlaştırarak Kürtlere Türkçe mi öğretilim, onları asimile etmek için? Ama zaten sınırlı imkânlarımız var. Yoksa, önce Türkleri eğiterek onların bir bakıma sosyal hiyerarşide daha yukarılara çıkmalarını mı temin edelim? Elde sınırlı bir imkân var, bizim bu eğitim imkânlarıyla ne yapmamız lazım? Önce

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 17

asimilasyona yönelik bir politika mı yapmalıyız? Bu mu doğrudur? Yoksa kendi adamlarımızı mı öne çıkartalım?" Mesela orada bir belirsizlik var. İmkânların da sınırlı olduğu görülüyor. Hangisini tercih ettiğine ilişkin sonradan ben doğrusu pratiğin izini sürdüremedim.

İkincisi: "Bölgeyi Türkleştirme ve iskân politikaları" adı altında birtakım çalışmalar yapılıyor. 8 bin kadar Türk getiriliyor. Yerleri değiştirilmiş. Yurt dışından, galiba Balkan göçmenleri yerleştiriyorlar, adamlar uyum sağlayamıyor. Onlara para vereceklerini söylüyorlar, vermiyorlar. Nüfusun büyük bir kısmı telef oluyor.

PROF. DR. BASKIN ORAN – Onlar Kürtleşti, asimile oldular.

BAŞKAN – Tabii, o bölgede insanlar Türkleşiyor, Kürtleşiyor çünkü geçmişe doğru yürüdüğünüzde bu anlamda etnik kimlikle çok sıkı bağlar, buna hayati bir anlam atfetme yok. Gündelik pratiği içerisinde insanlar hayatını kolaylaştıracak kültürel alışverişleri yapıyorlar. Hangi dille pazarda konuşuyorsa o dili tercih ediyor zaman içerisinde. Bunlar tabii modernlikle birlikte yeniden icat olduğu için bambaşka bir bağlamda bakıyoruz bugün biz. Ama geçmişe yürüdüğümüzde -siz de çok iyi biliyorsunuz- böyle değil. Yani, bu asimilasyon meselesinin o politik anlatıdaki, tabiri caizse, çok dramatik dilinin dışında bir gerçekliği olduğunu da düşünüyorum. Ne dersiniz?

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim, şöyle derim: Malum bir bilgidir. Atatürk asker olduğu için askeri, tabii, çok yakından tanıyordu ve İzmir suikastını bahane ederek de İttihatçıları tasfiye etti. Fakat o daha önce vermiş olduğumuz süngü kullanma ve süngünün üstüne oturma meselesini de çok iyi bildiği için daima ordudan bir şeyler bekledi. Kendisini hâletmelerini bekledi ve bunu da tek bir tedbirle engelledi. Mareşali "kaydıhayat şartıyla" Genelkurmay Başkanı yaparak. Yani, kaydıhayat şartıyla derken tırnak içinde söylüyorum. Mareşalin iki niteliği vardı: Bir kere otoriteye çok saygılıydı; ikincisi, sivil otoriteye çok saygılıydı. Dolayısıyla, Atatürk rahat uyuyabildi asker açısından. Fakat, tabii ki, bunun da fiyatı vardı. Mesela, Mareşal doğuya herhangi bir kültür yatırımı yapılmasını engelledi. Ha

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 18

altyapı yatırımını da engelledi. Mesela Mareşal doğuya herhangi bir kültür yatırımı yapılmasını engelledi. Ha altyapı yatırımını da engelledi. Mesela Antalya'ya yol yapılmasını engelledi "İtalyanlar gelirse Ankara'ya kolay ulaşır." diye. Yahu, o zaman paraşütçü birlikleri var, uçak icat edilmiş, falan filan. Kendisi 19'uncu yüzyıl sonu askeriye bilgisine sahip olduğu için hiç bunları düşünmedi. Ama şimdi o kara yolu yapmasını bir kenara bırakalım, doğuya Türk Kuşu şubelerinden başka hiçbir resmî organın gitmemesini sağladı. CHP örgütleri yok. Bunun da sebebini Arnavutluk örneğini vererek kanıtlamış oldu kendisine göre. "Arnavutluk'a öğretmen girdiği andan itibaren Arnavutluk bize isyan etti. En sağlam tebaamızdı." dedi. "Onun için" dedi, "Kürtleri olduğu gibi bu karanlık içinde bırakacağız." Onun için bu sizin "asimilasyon" dediğiniz kavramın küçük anlamını engellemiş oldu. Ama bu devletin asimilasyon yapmadığı anlamına gelmedi. Çünkü mesela Dersim'de, çok iyi artık biliyoruz ki, Dersimli kızlar subay ailelerinin yanına hizmetçi ve evlatlık olarak verildiler. Saçları kesildi bitlenmesinler diye vesaire. Bunlar artık herkesin malumu olduğu için. Yani asimilasyon daima oldu. Sadece okul -asimilasyon deyince bizim aklımıza hemen okul geliyor tabii- o olmadı, başka şekillerde oldu. Okul hikâyesi 60 darbesinden sonradır. Yatılı bölge okullarının açılması... O 60'dan sonradır, gene asker yöntemidir.

BAŞKAN – Tabii, şöyle düşünüyorum -bilmem katılır mısınız?- bizim tabii asimilasyon meselesini sosyal bilimlerin kriterleriyle çok tartışabilme ve konuşabilme imkânımız yok. Çünkü çok egemen bir politik tartışma söz konusu alana ilişkin. Bu da bilimsel çalışmalar ve onların söyleyecekleri bakımından engelleyici bir nitelik taşıyor. Politik tartışmaların yoğunluğu ve toplumun aşırı politize olmuş olması bilimsel çalışmalar marifetiyle dile getirilebilecek asimilasyona, ne ölçüde yapıldığına, büyütüldüğü mü, küçültüldüğü mü, ona ilişkin değerlendirmelere hemen mukabele edecek canlı politik safların bulunuşu bu ekseninde yapılacak tartışmalar üzerinde bir hegemonya oluşturuyor diye düşünüyorum. Yani, bugün deseniz ki "Şu tür veriler var asimilasyona ilişkin, evet yapıldı."

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 19

deseniz bir başka politik safla mücadele etmeniz gerekir, “Hayır, şu ölçüde yapıldı, iddia edildiği ölçüde değil.” diye birtakım veriler koysanız, bir başka politik safın hücumuna uğrama durumunuz söz konusu. Çünkü, politik tahayyüllerin sosyal realiteyle bağlantısı zayıf bizim ülkemizde. Sadece asimilasyon meselesine ilişkin değil. Dolayısıyla, bu hegemonya sanki buradaki tartışmaları engelliyor gibi.

Bir de Tunceli'deki olay, Dersim olayı, 37-38. O dönemde -siz daha iyi biliyorsunuz- bizim kurucu kadro 3 merkezle çok ilgiliydi, 1'isi Berlin, 1'isi Moskova, diğeri de Roma. Hitler, Mussolini, bir de Stalin.

PROF. DR. BASKIN ORAN – Falih Rıfkı'nın kitabının adı.

BAŞKAN – Yakup Kadri'nin 3 merkeze ilişkin değerlendirmeleri de vardır Kadro dergisinde. Daha sonradan halkevlerini filan bize adapte etmişlerdir, malum, İtalya'dan ilhamla. Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminde 31-32'de ve 37-38'de büyük kıyımlar vardır. Özellikle “kulak” diye adlandırdıkları, güya toprak sahibi gibi görülen rejim karşıtlarını bastırarak aslında tarihin en büyük proleter kıyımını yapmışlardır. En ucuz iş gücünü sağlamışlardır, o 5 yıllık planlardaki sanayileşme modeli çerçevesinde. Bu, etnik temelli değil ama ideolojik temelli, politik temelli, sınıf temelli bir mücadeledir.

PROF. DR. BASKIN ORAN - Sınıf temelli.

BAŞKAN – Bizimkiler, öyle anlaşılıyor ki buna biraz etnik renk de katarak ama aynı totaliter yöntemi bir Tunceli örneğinde uyguladılar. Tarih aynı tarihtir, 37-38'dir. Böyle bir bağlantı okunabilir mi yani devletin otoriter yapısına ilişkin?

BASKIN ORAN – Efendim, mutlaka, mutlaka.

Bu, sizin şimdi söylediğiniz dış dinamik ve çok kuvvetli tabii ki. Dönemin havası çok faşist. Yani bakınız biz sadece faşist diye, Nazi faşist diye bir tek Musollini'yi, Hitler'i aklımıza getiririz. Bakın, Batı'dan alın, Portekiz'de Salazar, İspanya'da Franco, Fransa'da General Boulanger, Bulanjizm; Polonya'da Pilsudski, Yunanistan'da General Metaksas,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 20

Macaristan'da Horthy bunların hepsi yarı faşist veya faşist. Dolayısıyla, yani böyle bir ağır atmosfer var. Bu söylediğiniz dış dinamik...

BAŞKAN – Egemen paradigma.

BASKIN ORAN – Efendim, model bu, model bu.

Yalnız bir de iç dinamik var tabii. Bu iç dinamiği anlamak için tek bir belgeyi okumak yeterli, ikinci belgeyi okumak gereksiz: Şark Islahat Planı. Şark Islahat Planı'nda hepsi anlatılıyor ve Şark Islahat Planı 1925'tir. Demir yolu politikasının başlaması 1926'dır ve demir yolu politikasının bitmesi 1937'dir. Demir yolu politikası -artık biliyorlar mıydı, bilmiyorlar mıydı kestiremeyeceğim- doğrudan doğruya Paris Belediye Başkanı Baron Haussmann'dan kopyadır.

BAŞKAN – Meşhur Osman.

BASKIN ORAN – Baron Haussmann -bizim oradaki Türkler evet “Osman” derler- o daracık yollu Orta Çağ Paris'ini yıktı, Menderes'in Vatan Caddesi'ni, Millet Caddesi'ni açtığını gibi yıktı o şeyi, bugün 72 metre genişliğinde, dünyanın en geniş caddelerinden biri olan Şanzelize ve Avenue De La Grande Arme, Reu De Rivoli gibi muazzam bulvarlar açtı. Yahu, atlı araba, daha otomobilin icat edilmediği dönemde 72 metrelik bulvar nedir?

BAŞKAN – Düzenli askerî birlik...

BASKIN ORAN – Komüncülerin, barikat kurarak askerî birliklerin geçmesini engellemek ve de asker sevk etmek için. Şimdi “Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan.” marşının hikmeti burada ortaya çıkıyor. Cumhuriyet, inanılmaz uzunlukta demir yolları yaptı 1937'ye kadar. Hepsi de asker sevk etmek içindi ve 37'de Dersim kuzeyden, batıdan ve güneyden sarıldıktan sonra Dersim olayı çıktı. Dersim olayı, tamamen demir yollarının oraya ulaşmasından sonra ortaya konulan bir ulus devlet tedbiridir çünkü 1936'da yapılan Umumi Müfettişler Toplantısı'nda ki İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Emniyet Genel Müdürü ve bütün

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 21

umumi müfettişler toplanıp... Verilen rapor: “Asayiş sağlanmıştır. İki yıldır bir veya iki tane haydutluk vakası vardır.” Dersim’de isyan misyan yoktu, Dersim’e demir yolu ulaştı.

BAŞKAN – Şimdi tabii, bu demir yolunun bir başka dinamiği de malum, yeni İstiklal Harbi’nden çıkmış, sürekli bir düşman endişesiyle yaşayan, biraz önce Fevzi Çakmak’ın Antalya yoluna ilişkin ifadesinde de belli olduğu gibi her şeyi savunma esaslı bir şekilde planlayan bir devlet akli var. Demir yolunun İç Anadolu’da kurulmasının en önemli dinamiklerinden birisi de savunma anlayışıdır. Dışarıdan saldırı olursa, içeride asker sevkıyatı için neler yapabiliriz? Ankara-Sivas demir yolunun yapımı 1930’dur, Sivas’ta garın açılışı. İsmet İnönü’nün orada bir konuşması vardır. Dağları delmişlerdir hakikaten, Ankara ile Sivas, işte Sivas Kongresi var, malum. Kafalarında asıl dinamiğin -şahsen ben- dışarıdan gelecek tehlike olduğunu düşünüyorum. Muhakkak işin içerideki asayişini temin etmek, düzensiz grupları derdest etmek, “ulus devlet” denilen bu yeni modern otoritenin nüfuzunu ve kudretini vatandaşlık ve mali bağlarla her yere taşımak ama güç marifetiyle taşımak, inzibat altına almak –devlet deyince akıllarına bu geliyor- bu tür eğilimler de var. Şunu demek istiyorum: Aslında, etnik temelli bir okuma yaparsak fazla mı abartmış oluruz? Eğer diğer dinamikleri hesaba katmazsak, bu okuma biçimi bizi bugünkü tartışmalar çerçevesinde fazlasıyla etnik odaklı bir okumaya mı götürür? Türkiye’de bugün böyle bir şey yapılıyor mu? Ne dersiniz?

BASKIN ORAN – Hayır, efendim götürmez. Doğru yola götürür.

Şimdi, bakınız o savunma amaçlı olsaydı, kime karşı savunacak? Doğuya gidiyor, bütün demir yolları doğuya doğru. Doğuda ve güneyde bulunan ülkeler: Rusya, İran, Irak, Suriye. Şimdi, Suriye Fransızların, Irak İngilizlerin dolayısıyla buradan bir saldırı gelmesine imkân yok. İran 1639 Kasrı Şirin’den beri kesin pirana balıkları gibi; bir pirana balığı İran, bir pirana balığı Osmanlı. Bunlar birbirlerine yaklaşmıyorlar birbirini paralamamak için. Dünyanın en istikrarlı sınırı İran-Türkiye sınırı. Kalıyor Rusya. Türkiye’nin Rusya’ya karşı asker sevk

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 22

etmesi diye bir şey düşünemiyorum, tam tersine Komünist Sovyetler Birliği gelse, oraya yapılan demir yollarından yararlanarak Ankara'ya, İstanbul'a gelir. Dolayısıyla, o savunma meselesinin hiç ama hiç geçerli olduğunu sanmıyorum. Tek faktörün yanıltıcılığı meselesini çok iyi takdir eden birisi olarak, bu meseleyi bilerek dahi söylüyorum ki, bu, tamamen bir ulus devletin ulus devletliğini göstermesi olayıdır. Biz, ulus devleti tanımlamadığımız için bütün bunları anlayamıyoruz. Ulus devletin tanımı şudur: Milletini tek bir etno-dinsel gruptan ibaret sayan devlet türüne ulus devlet denir ama hiçbir devlet tek bir etno-dinsel gruptan oluşmadığı için –bir iki tane devlet hariç, İzlanda, Portekiz gibi böyle istisnalar hariç- “ulus devlet” denilen devlet türü milletini homojen yapmaya çalışır ve burada da iki yöntem uygular: Biri, asimilasyon. İkincisi, etno-dinsel temizlik.

BAŞKAN – Yutma ve kusma.

BASKIN ORAN – Vallahi, ben bunu duymamıştım ama bunu kullanayım bundan sonra. Kimin bu?

BAŞKAN – Claude Levi-Strauss. Bu, antropolog, Fransız.

BASIN ORAN – Öyle mi? Enfes, enfes. Fransız antropolog. Yutma ve kusma, evet.

BAŞKAN – Nüfus mübadelesi yahut da yutma...

BASKIN ORAN – Ulus devlet, ya yutmak istedi, ya kusmak istedi. Ulus devlet budur. Biz ulus devleti üniter devletle karıştırıyoruz, siyaset bilimini yeterince bilmediğimiz için.

BAŞKAN – Evet.

Bu, insan hakları tabii, sizin çok ilgilendiğiniz bir alan. Bu, 80'ler, 70'ler; insan hakları çok fantastik bir kavram olarak karşılanırdı. Daha çok da etnik hesapları olan çevrelerin kendilerine kamu vicdanı karşısında sureti haktan meşru göstermek amacıyla kullandıkları bir strateji şeklinde değerlendirilirdi. Bugün biraz daha farklı olduğunu varsayabiliriz yaşadığımız değişme, şehirleşme, vesaire çerçevesinde ancak insan haklarının politik

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 23

---

mücadelelerle bir bağı da var galiba dünyanın her tarafında yani 70'lerdeki o fantastik algıyı bir kenara koyacak olursak, siyasal stratejiler tarafından yedeklenen bir yanı da var mı?

BASKIN ORAN – Var.

BAŞKAN – Türkiye'de bütün bu illiyet bağlarından daha bağımsız, saf hâlde bir insan hakları mücadelesinin mümkünlük şartlarına ilişkin ne diyebilirsiniz?

BASKIN ORAN – Şimdi, efendim, hakikaten dediğinizde gerçek payı büyük çünkü Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'ni bu aşıl topuğundan vurarak çökertti, insan haklarından. Yoksa, Sovyetler Birliği'nde herkesin kapısına sabahleyin süt konuyordu, adam diyelim ki 50 ruble kazanıyorsa bunun 20'si kira ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlar için yetiyordu, hatta bankalarda –bu ayrıntıya giriyor aslında- fazla tasarruf olduğu için devlet paniğe kapıldı “Burjuvalaşma oluyor.” diye. Neyse bu ayrıntı, bunlara girmeyelim. Tabii ki, insan haklarını böyle kullanma olanağı var ama kime karşı kullanma olanağı var? İnsan haklarına saygısı olmayan devletlere, yönetimlere kullanma olanağı var. Çok basit bir örnek, deniyor ki: “Türkiye'de iki resmî dil olursa Türkiye parçalanır.” Ben şahsen, Türkiye'de iki resmî dil olmasına karşıyım. Türkiye'de tek resmî dil olur fakat yerel yönetimler kamu görevlerinin yürütülmesinde farklı dillerin kullanılmasına izin verebilirler. Bu apayrı bir şey. İsviçre'nin dört tane resmî dili var. Şimdi, hangi devlet dört resmî dili olması nedeniyle İsviçre'ye insan haklarından girerek İsviçre'yi vurabilir? Onun için, bakınız, şöyle bir şey söyleyeyim: –lafı uzatıyorum ama- Osmanlı bunu Türkiye Cumhuriyeti'nden daha iyi anlamıştı, bu sözünü ettiğim olayı. Malum, Lozan hariç Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren hiçbir antlaşma müzakere edilmedi. Müttefikler tarafından oturuldu, yazıldı ve tebliğ edildi. Sevr de bunlardan bir tanesidir. Söylenenin aksine Damat Ferit Paşa, böyle bir tebliğe karşı çıktı, heyeti geri çekti Paris'ten, onun üzerine müttefikler bir ultiatom yolladılar, malum ultiatomun ayırıcı özelliği: “Şu gün gece yarısına kadar bunu yapmadığınız takdirde savaşa razı olun.” ibaresidir, böyle bir ultiatom geldi. Bu ultiatomun gelmesine sebep, Osmanlı'nın Sevr

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 24

---

tasarısına verdiği cevaptı. Burada inanılmaz bir başı diklikle ve aynı zamanda inanılmaz bir devletler hukuku ve pratiği tecrübesinin olduğunu gösterir biçimde Osmanlı diplomatları yani Babiali, sadece ve sadece Batılı kaynaklardan mehzaz göstererek böyle devlet olmayacağını söylediler yani amiyane tabirle şunu söylediler: “Davul bizim boynumuzda, tokmak sizin elinizde. Bu olmaz, buyurun siz yapın bu işi, siz halledin. Biz böyle bir devleti götüremeyiz.” İşte onun üzerine ültimatom geliyor. Orada çok enteresan bir olay vardır -genellikle bilinmeyen- bu, Osmanlı'nın Sevr tasarısına cevabında. Cevap diyor ki: “Kapitülasyonların kaldırılması konusunda, biz adli kapitülasyonların devam etmesini şu şekilde kabul edebiliriz: Bir ortak komisyon kurulsun ve biz zaten Batının hukukunu kabul edeceğiz yani şeriatı kaldıracağız ama ekonomik kapitülasyonları kabul edemeyiz, böyle devlet olmaz.” Şimdi, bu ikincisi tamam, onu bırak. Birincisi ne demek? Şeriatın temel kural olduğu geri bir ülkeyi siz gagalarsınız ve biz bunu engelleyemeyiz, bunun farkındayız onun için, gaganmamak için biz sizin temel insan hakları prensiplerinizi kabul etmeye hazırız, ortak bir komisyon kuralım. Osmanlı bunu anlamıştı. Türkiye Cumhuriyeti bunu daha yeni yeni anlıyor.

BAŞKAN – Tanzimat.

BASKIN ORAN - Tanzimat'tan beri anlamaya çalışıyor.

BAŞKAN – Islahat Fermanı.

BASKIN ORAN – Tanzimat, 1839 ve 1856'dan bu yana anlamaya çalışıyoruz ama henüz anlayamadığımız içindir ki, “Siz bize ne karıştıyorsunuz?” diyoruz. Efendim bu bir osmoz olayıdır. Osmoz malum, fizikten öğrendiğimiz kadarıyla yoğun ortam ile daha az yoğun ortam bir araya gelmişse, geçer. Az yoğun ortam ortadan kalkar. İnsan haklarına saygılı olmayan bir devlet yaşamaya devam edemez 21'inci yüzyılda. Güçlenmenin bir numaralı çaresi insan haklarını eksiksiz uygulamaktır. Bunu anladığımız takdirde Batı'nın bize bir şey empoze etmesi diye bir şey olamaz.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 25

BAŞKAN – İnsan haklarına ilişkin iki temel prensipten bahsedilir. Birisi: Devletin bunu temsil etmesinin güçlüğünden. İkincisi de: Grupların bu tür insan haklarına ilişkin örgütlenmelerde oynadıkları rollerin iktidar ilişkileriyle bağlantılı olabileceğine dair bir dikkat yani belli bir grubun, belli bir politik grubun insan haklarına ilişkin genel örgütlenmelerde egemen olması, o kurumun, o yapının tam da insan hakları nosyonuna uygun bir şekilde çalışmasını engelleyici bir yönü olur. Devletin egemenliği ve grupların egemenliği.

BASKIN ORAN – Anladım.

BAŞKAN – Bu, şunu akla getiriyor: İnsan hakları aynı zamanda iktidar ilişkilerinin bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkabiliyor sürekli.

BASKIN ORAN – İktidar mücadelesinin.

BAŞKAN – İktidar mücadelesinin yani iktidar ilişkileri çerçevesinde yaşanan mücadelenin. Mesela Nietzsche'nin bir lafı vardır: "Ahlak, zayıfların silahıdır. Her zaman ahaktan kim bahseder? Zayıflar." diyor.

BASKIN ORAN – Hukuk da.

BAŞKAN – Kim hukuktan bahseder, kim adalet talep eder?

BASKIN ORAN – Hukuk da zayıfın silahıdır, güçlünün değil.

BAŞKAN – Evet yani "Güçlü olan yapar, zayıf olan ahaktan bahseder." diyor. Şimdi, böyle bir iktidar ilişkilerinin fonksiyonu olarak karşımıza çıkan bir resmi de var insan haklarının. Siz Türkiye'de mevcut gelişmeyi, şehirleşmeyi vesaire işte, politik mücadeleleri aynı zamanda etnik kimlik meselelerine ilişkin tartışmaları, en çok da insan hakları tartışmaları bunun üzerine şekilleniyor, şimdi işte, açlık grevleri var, o çerçevede yapılan bir tartışma var. Ana dil meselesi üzerine yürütülen bir tartışma var, insan hakları karşımıza çıkıyor. İktidar ilişkilerinin fonksiyonuna dönüşmeyen, ortak bir değer olarak insanların kabul ve rıza gösterecekleri bir üst değer olarak insan haklarını mümkün görüyor musunuz?

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 26

BASKIN ORAN – Efendim, görüyorum yalnız biz çok geç değil ama epey geç kaldık bu insan haklarının değerini anlamakta. Hani, İngilizce’de bir “very late” bir de “too late” vardır, Türkçede tam tercümesi olmayan. Biz “very late” anladık bunu. Eğer biz başından beri, tabii ki 1925’te olamazdı çünkü isyan vardı, arkasından perakende isyanlar geldi. Aslında o perakende isyanlar da isyan misyan değil tamamen, neyse. Arkasından İkinci Dünya Savaşı geldi fakat 1950’den itibaren Türkiye, Batı ilişkisini NATO üzerinden kuracağına Avrupa Konseyi üzerinden kursaydı ve insan haklarını belli bir plan dâhilinde azar azar dahi olsa vermiş olsaydı o zaman azınlık hakları, talepleri gelmeyecekti. Şimdi, insan hakları malum, nedir insan hakları? Bütün vatandaşlara hatta o ülkede yaşayan bütün insanlara verilen negatif haklardır teknik tabiriyle. Negatif hak, bütün vatandaşlara verilen haklar. Pozitif haklar, bazı vatandaşlara verilen haklar yani artı haklar yani bazılarının –benim pek tutmadığım bir terim- “pozitif ayrımcılık” dedikleri olay. Şimdi, insan haklarını ne kadar genişletir ve ne kadar derinleştirirseniz, azınlık hakkı taleplerini de o kadar önlersiniz. Tam anlamıyla bir paralelizm söz konusudur burada dolayısıyla eğer bugün Kürtler, azınlık hakları talep ediyorlarsa Kürtler onun... Tabii şimdi o kadar şeye gireceğiz ki: Kürt azınlık mıdır, değil midir?” Yahu, Kürtler Lozan’a göre azınlık değildir tabii ki çünkü sadece gayrimüslimler azınlıktır fakat dünya standartlarına göre azınlıktır.

BAŞKAN – Ona girmeyelim.

BASKIN ORAN - Şimdi, buna isterseniz hiç girmeyelim. Azınlığın beş kriterinin beşine de uyuyor, neyse. Şu anda ama azınlık hakları talep ettikleri ortada ve bunun da sebebi bizim insan haklarını bugüne kadar gıdım gıdım vermemiz.

Bakın, Özal çok önemli bir örnek oluşturdu. Hatırlarsanız, müthiş bir enflasyon vardı ve o sırada IMF yüzde 35 devalüasyon istiyordu ve hiçbir hükûmet buna yanaşmadı çünkü yüzde 35 devalüasyon demek gitmek demek, iktidardan düşmek demek. Özal geldi, yüzde 70 devalüasyon yaptı. İnanılır gibi bir olay değil ama 35’lik farkı zaman içinde ekonomiyi

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 27

---

yeniden yapılandırmak için kullandı. Aynı işi biz Kürt sorununda Kürtlere yapmalıydık. Kürtler seçimlik ders mi istiyor, biz “Buyurun Kürtçe eğitimi.” demeliydik. “Buyurun Kürtçe eğitim yapın.”

1998 yılında... Ya,bilmiyorum laf lafı açıyor, sıkılıyor musunuz veya vaktiniz var mı?

BAŞKAN – Estağfurullah, dinliyoruz efendim.

BASKIN ORAN – 1998 yılında Kaliforniya’da bir oylama yapıldı. “Proposition 227” diye. “Teklif 227” ve Kaliforniyalılar yüzde 61 oyla İspanyolca eğitimin yapılmamasına karar verdiler, kamu okullarında. O zamana kadar demek ki İspanyolca eğitim vardı. Neden, nasıl yüzde 61 oy buldular? Çünkü Kaliforniya’nın yüzde 61’i İngilizce konuşan değil. Burada İspanyolca konuşan Hispanikler de İspanyolcanın kaldırılıp sadece İngilizcenin tek eğitim dili olmasına oy verdiler çünkü çocukları daha kolay iş bulacaktı.

BAŞKAN – Kanada Quebec, 95 anayasa oylaması. Ayrımcılıkla ilgili, egemen...

BASKIN ORAN – Efendim, aynı şey yani siz bir Kürt ana babasınız, çocuğunuzun Kürtçe eğitim görmesini istiyorsunuz, ben bir İzmirli Türk babayım, çocuğumu İngilizce okula yolluyorum. Türkçe okula yollamadım ben çocuğumu. Benim babam da beni Fransızca okula yolladı. İşte Türkiye Cumhuriyeti bu “ulus devlet mantığı” denilen garabet ve felaket yüzünden kendi başına bu sorunu açtı. Kendisi açtı. Ne dış dinamik ne iç dinamik hepsi ikinci derecede kalır. Türkiye Cumhuriyeti bu işi kendi başına açtı.

BAŞKAN – Tabii, demokratik bir zeminde tüm toplumsal bağlam problemlerin çözümünde önemli bir referans teşkil ediyor. Siyasi irade bu toplumsal bağlamdan bağımsız azınlık bir entelektüel öncü kadronun görüşleri istikametinde çok da davranamıyor. Seçimler var, halkın tepkileri var vesaire. Ulusçu tepkiler var, refleksler var. Uzun yıllar boyunca bir yetişme tarzı var fakat özellikle, bu, 84’ten sonra yaşanan şiddet olayları, bütün bunları daha olağan bir zeminde konuşmamıza engel oluşturmuş mudur?

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 28

BASKIN ORAN – Şimdi, efendim, seçimler olduğu için reform yapılamadığı şeklinde özetleyebilir miyim konuşmanızın birinci cümlesini?

BAŞKAN – Sadece yaşanan değişim çerçevesinde bunun daha yavaş gerçekleşeceğini ifade etmek için söyledim bunu.

BASKIN ORAN – Tamam.

Yalnız, dikkat ederseniz, Kürt milliyetçiliğini azdıran tedbirler seçim zamanında değil, seçim olmadığı zamanlarda getirilmiştir. 1960, 71, 80. Ulus devlet mantığı. Burada “Ben reform yaparım, düşerim iktidardan.” yok, burada doğrudan doğruya seçimsiz bir askerî darbe şeyi var. Türkiye’yi perişan eden bu üç askerî darbedir. Kürt meselesini başımıza bela eden askerlerdir. Başka hiçbir şey değildir.

BAŞKAN – Çok doğru. Yani burada devleti kontrol etmek isteyen ve olağan yönetimlerin tehlike ve tehdit doğurduğu, uç unsurların sürekli bir potansiyel tehlike kaynağı olduğuna ilişkin bir meşruluktan gücünü almak isteyen bir otoriter yönetim anlayışı var. Öteden beri iki uç merkezkaç unsurdan bahsedilir: Bölücüler ve mürteci, irtica. Bunları sistemin içinde içine alıp meşru zeminlerde siyaset yollarını açmak demek otoriter yöntemler marifetiyle siyaseti yürütmek isteyenlerin kendi elindeki silahları bırakması anlamına gelir dolayısıyla kendi meşruluğunu inşa edebilmek için bunlara ihtiyacı vardır. Dediğiniz çok doğru. Ancak bu...

BASKIN ORAN – Ama işte bu, vatana ihanet oluyor.

BAŞKAN – Evet.

Demokratik zeminlerde halkla temas kurduğunuzda elbette burada belli bir periyot, belli bir şehirleşme, belli bir akletme biçimi, kitle iletişim araçlarının toplumu enforme ettiği yöntem, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları vesaire bir sürü şey gerekir insanların alışkanlıklarının, değerlendirme biçimlerinin değişmesi, insan haklarına, haklara ilişkin kanaatlerinin modern birtakım kalıplar çerçevesinde yeniden üretilmesi için belli bir zaman

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 29

gerekiyor, kolay bir şey değil. Türkiye 80'e kadar kapalı bir toplumdur ama demokratik zeminler hiç askerî yönetimlerle mukayese edilmeyecek ölçüde bu hakların tesis edilmesi "millî birlik ve beraberlik" deniliyor ya bunun sosyal realiteye yaslanarak, gerçekten sürekli güncellenerek yeniden inşa edilmesi için çok önemli bir imkân ve fırsattır demokrasiler fakat bu da hakikaten bir anda olmaz yani insanların alışkanlıkları, refleksleri, geriye dönüşleri vesaire bir sürü muhtaralı bir süreçle gerçekleşir. Bu süreçte özellikle 84'ten sonra PKK'nın bir şiddet söz konusu hak taleplerine ilişkin. Şöyle bir varsayım çerçevesinde kanaatinizi sormak istiyorum. Siz daha baştan, şiddete kayıtsız şartsız reddiyenizi ifade ettiniz, bu şiddet olmasaydı bugün Kürt meselesinde Türkiye daha iyi bir noktada olabilir miydi?

BASKIN ORAN – Efendim, eğer bana kızmazsanız...

BAŞKAN – Estağfurullah.

BASKIN ORAN - ... bu sorunun bazı cevapları yanlıştır. Burada da bu soru yanlıştır. Şu açıdan, PKK şiddetinin sebebi, 2 Numaralı Diyarbakır Askerî Cezaevi şiddetidir. Makatlara cop sokulması, köpeklerin hayalara saldırtılması, helaların yalatılması, kedi büyüklüğündeki farelerin bulunduğu hücrelere kapatılmaları. Buradan bir biçimde kurtulan, dağa çıktı ve şiddete başladı. Askerî şiddettir PKK'yı doğuran. PKK'nın doğuşu kaç? 84.

BAŞKAN – 78.

BASKIN ORAN – Pardon, özür... Kuruluşu değil Eruh ve Şemdinli'de eyleme geçmesi kaç?

BAŞKAN – Tabii, İdil ve Eruh 84 ama 78'de temelleri atılıyor...

BASKIN ORAN – Efendim, kurulur. Neler kuruldu... Biz de Mülkiyeliler Birliğini kurduk, ne olacak? KUK kuruldu, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları. Reşkotan kuruldu, Kawa kuruldu. Bunların hiçbiri ama hiçbiri PKK olmadı. PKK olmanın tek bir sebebi var, 2 Numaralı Diyarbakır Askerî Cezaevi.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 30

BAŞKAN – Tabii, 70’li yıllarda geriye doğru gittiğimizde bu etnik temelli oluşumlar için çok esinleyici bir iklim de söz konusuydu ve çok çeşitli örgütlenmeler mevcuttu. Tabii, daha renkliydi, Rızgari...

BASKIN ORAN – Rızgari vardı.

BAŞKAN – Milliyetçi çeşitli farklı ekoller, şiddeti reddedenler, şiddete meyledenler vesaire ama PKK sonra alanı ele geçirdi. Alanı ele geçirmesine ilişkin de farklı rivayetler söz konusu. O dönemde devletin de âdeta –derin devlet diyelim- şiddet marifetiyle bu işin öne çıkmasını teşvik ettiği, biraz önce bahsettiğimiz kendi meşruiyeti bakımından da bunu önemli gördüğü, başka hesaplar da olabilir tabiiyle onlara ben girmeyeceğim ama orada bir beraberlik, bir ittifak olduğuna dair çok sayıda delilden bahsedilir yani Diyarbakır Cezaevinin travmatik etkisinin ötesinde başka tür unsurlar var, sizin de çok yakından takip ettiğiniz modernleşmeyle birlikte etnik milliyetçiliklerin yeniden canlandığı bir sürecin ortaya çıkması, dünyanın o, genişleyen oylumu içerisinde evini kaybeden geleneksel dünyadaki insanların yeni bir ev olarak etnik hasebiyetlerine sığınmaları vesaire bir sürü başka hikâye var. Türkiye’de bu genel değişimin bir parçası olarak şekilleniyor. Bedirhanlar vardır, Kürt milliyetçilerinin temelleri, bizim Jön Türkler’e kadar gider. Diyarbakır Cezaevi burada travmatik bir etki yapmıştır. Biz tabii ”Tarih şöyle olsaydı” varsayımı derken, tarih zaten olmuş. Nedenleri de var, bunun arkasından birçok neden sayılabilir ama daha ziyade burada tarih anlatısı marifetiyle geleceğe ilişkin bir yorum çıkarmak kastıyla bir bakıma soruyorum bunu. Sebebi şu olur, bu olur. Diyarbakır Cezaevindeki muamelelerin böyle bir etkisi olduğu muhakkak ama zaten bir etnik hikâye olduğu için onu bu travmatik etkiyle tetikliyor. Başka cezaevlerinde de başka muameleler yapıldı, Mamak Cezaevinde, Maltepe Cezaevinde...

BASKIN ORAN – Hayır, ben simgesel olarak söylüyorum. Diyarbakır Cezaevinde sadece Kürtler yattığı için söylüyorum. Mamak’ta çünkü solu sağı hepsi yattı.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 31

BAŞKAN – Şunu demek istiyorum yani şiddete, devletin şiddetine maruz kaldığınızda buna cevap verirken eğer etnik kimlik olarak da ayrı bir travma yaşıyorsanız etnik kimliğin daha öne çıktığı bir tepki verirsiniz ama etnik kimliğe ilişkin probleminiz yoksa tepkiniz başka türlü şekillenir. Nedenlerine ilişkin çok çeşitli okumalar yapılabilir ama kastım şu, geleceğe baktığımızda, şiddetsiz bir ortam, Kürt meselesinin o toplumsal bağlamda, demokrasinin ve özgürlüklerin bulunduğu bir atmosferde telaffuzu daha kolay olmaz mı?

PROF. DR. BASKIN ORAN - Buna inanmak isterdim fakat ne yazık ki iki örnek vermek zorundayım. Biz Türkiye'liler iki tane büyük belamız başımızda: Bir, Ermeni meselesi, iki, Kürt meselesi. Biz, bunları bu kadar okumuş insanlar olarak ne zaman duyduk? Ermeni meselesini -kendimden bahsedeyim sizi hiç karıştırmayayım- ben 1973'te duydum, daha önce duymamıştım,1973 Asala cinayetlerinin başlaması. Ben, Kürt meselesini 1980 başlarında ve özellikle 84'ten sonra öğrendim; duydum, 84'ten sonra öğrendim. Yani, Asala cinayetleri ve PKK cinayetleri. Biri Ermeni meselesini bize öğretti, biri Kürt meselesini bize öğretti. Ne demek istediğimi anlatabilmişimdir herhâlde.

Ayrıca, bu Kürt meselesini anlayabilmek için “dikotomi” kavramını kullanmak lazım. Dikotomi nedir? “Düşman ikizler” Mesela, siz eğer soğuk kavramını bilmiyorsanız sıcak kavramını anlayamazsınız, aydınlık kavramını bilmiyorsanız karanlık kavramını bilemezsiniz. İşte, derin devletle PKK'da bir dikotominin iki yanındır. Derin devlet olmadan PKK olmaz, PKK olmadan derin devlet olmaz. Özet olarak böyle söyleyebiliriz.

NACİ BOSTANCI (Amasya) – Efendim çok teşekkür ediyoruz.

İdris Bal, Kütahya Milletvekilimiz; İdris Bey sorunuz var mı?

Hocam kusura bakmayın. Biraz zamanınızı da alıyoruz ama...

PROF. DR. BASKIN ORAN – Estağfurullah.

İDRİS BAL (Kütahya) – Ben, biraz gecikmeli geldim, bazı şeyleri tekrar sormak istemem değerli Hocam, fakat üç-dört hususta size soru sormak istiyorum. Buraya tabii ki

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 32

farklı siyasi görüşlerden, tecrübeye sahip misafirlerimiz geldiler. Ben, benzeri soruları onlara da sordum. Malum, darbelerden önce bir süreç yaşanıyor ve darbeciler de bu süreçten nemalanıyorlar yani psikolojik olarak kendilerini meşrulaştırıyorlar. Neyle meşrulaştırıyorlar? Ekonomide ki kötü durumla meşrulaştırıyorlar, kutuplaşmayla, terörle...

PROF. DR. BASKIN ORAN – Kardeş kavgası.

İDRİS BAL (Kütahya) – ...kardeş kavgasıyla kendilerini meşrulaştırıyorlar. Ben sıklıkla söylüyorum, rahmetli babam da 12 Eylül olduğunda böyle ellerini açıp dua etmişti. Kime? Darbecilere. Neden? İşte “Benim oğlumda büyüyor. Ya sağcı olacak, ya solcu olacak, ya hapse düşecek, ya eğitime devam ettirilmeyecek.” diye.

Şimdi, bu süreci algımlarken bazı misafirlerimiz, “Yani, bu normal bir süreçti, bu ülkeyi sevk ve idare edenler beceremediler ve netice itibarıyla da ülke uçurumun kenarındaydı ekonomik olarak, güvenlik olarak, başka açılardan, birileri de geldi kurtardı.” mealinde yani genel hatlarla bir görüş ortaya koydular. Başkaları ise, “Aslında evet, kaos vardı, sıkıntı vardı ama kendilerine anayasal olarak görev, yetki verilen kurumlar, kişiler bu yetkiyi bilerek ve isteyerek kullanmadılar; bir. İkinci aşama, kullanmamakla kalmayıp o kaosun hazırlanması için teşvikçi oldular. Hatta ve hatta bazı iddialara göre işte, bombalı pankart asmaya varan bazı fiili...

PROFESÖR DOKTOR BASKIN ORAN – Müdahale etmediler.

İDRİS BAL (Kütahya) – ...müdahaleler dâhil olmak üzere aktör olarak bu kaosun hazırlanmasında rol oynadılar.” diyorlar. Siz, bu görüşleri nasıl görüyorsunuz?

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim, bunu siz gelmeden önce uzun uzun konuştuk...

İDRİS BAL (Kütahya) – Tahmin ediyorum.

PROF. DR. BASKIN ORAN - ...ve bir konsensüse vardık sanıyorum. Zaten bu, emekli generaller tarafından da açık açık ifade edilmiş bir husustur. “Bekledik, kamuoyunun

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 33

teveccühünü önemli saydık.” Fakat iş burada da kalmıyor. Sayın Başkanımızın da söylediği gibi ve benim de tamamen katıldığım gibi manipülasyon, sokak tabiriyle, bin beş yüzdü. Bir silah, silah numarası belli, yakalanıyor. Hem sağcı derneği taramakta kullanılmış hem solcu derneği taramakta kullanılmış. Hamit Fendoğlu'nun öldürüldüğü bomba daha önce CHP İl Başkanına yollanmış, o, geri yollamış şüphelenerek. Bu konular kesinlikle üzerinde oydaşmaya vardığımız bir mesele.

İDRİS BAL (Kütahya) – Bir de yine, darbeyi algıırken, anlamaya çalışırken, bunu bir zihniyet sorunu olarak mı görmek lazım? Yani, ordunun ötesinde işte üniversitesiyle, düşünce kuruluşuyla, medyasıyla, kısacası toplumdaki tüm katmanlarda var olabilecek bir zihniyet sorunu olarak mı görmek lazım yoksa bir örgütte yani ordu içerisinde birileri -genel de düşünülebilir- ya da ordunun içerisindeki bir illegal yapılanmanın işi olarak meseleyi indirgemek mi daha doğrudur sizce?

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim, tabii ki bu bir zihniyet sorunudur. Temel de bu bir zihniyet sorunudur. Daha önce de burada konuşuldu, siz gelmeden önce. “Bu gericiler bizi yaşayamaz hâle getirecekler ama Allah’a şükür Silahlı Kuvvetler sonunda ‘höt’ der”.

Bu hepimizde vardı. Bunu da konuştuk.

İDRİS BAL (Kütahya) – Şimdi, geçmişte, belki somut olarak sizin gördüğünüz, yaşadığınız, yazdığınız, çizdiğiniz bir bütün olarak değerlendirildiğinde, siyasetçisiyle, üniversitesiyle, sivil toplumuyla, kısacası genel olarak, toplum olarak en büyük hatamız neydi de biz sağcısıyla solcusuyla, Müslimiyle gayrimüslimiyle bu bedeli bir kere değil defalarca ödedik çünkü akıllı insan aslında aynı delikten iki defa ısırılmaz ama biz bu delikten iki defa değil belki beş defa, sekiz defa ısırıldık? Yani, en büyük hatamız neydi? Yani bunu derken siyasi olarak demiyorum, toplum olarak.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 34

PROF. DR. BASKIN ORAN - En büyük hatamız ikiye ayrılabilir: Biri, insan haklarını zamanında getirmemek, bu yüzden azınlık hakları taleplerinin gelmesine sebep olmak. İki: İnsan haklarını getirmemek, bu yüzden şiddet ve askere imkân vermek. Çok net söylüyorum.

İDRİS BAL (Kütahya) - Anladım.

Son olarak şunu sorayım ben: Şimdi biz de burada tabii ki bir akademisyen gibi bu komisyon "Geçmişte şu darbeler, muhtıralar nasıl oldu, en detaylı bir şekilde nasıl aydınlatabiliriz?" gibi bir amaç söz konusu olamaz. Ne vakit müsait buna ne ortam müsait ama esas amaç şudur aslında: Şimdi geçmişe yönelik soru sordum ya, bulunduğumuz noktadan zaten geriye bir şey yapmamız mümkün değil doğal olarak ama geleceğe yönelik sizin birikimleriniz çerçevesinde sizin reçeteniz, tavsiyeniz nedir? Yani, neler yapılmalıydı şimdiye kadar ya da bugünden itibaren neler yapılmalı? Mesela, benim o anlamda -size de soruyu sorarken netlik kazanması için- şahsi kanaatim şudur: Yani, bazıları "Artık bir daha darbe olmaz." diyor. Ben, size şöyle diyorum: Biz yaşadığımız şartların çocuğuyuz, çevrenin çocuğuyuz. Biz, o çevreyi değiştirmeden o sosyal sonucu ortadan kaldıramayız. E, öyleyse bakmak lazım. Yani o çevre değişti mi? Hukuksal çevresiyle, eğitim çevresiyle, algılamalarıyla, belki ekonomik ilişkileriyle? Dolayısıyla bu çerçeve de yani sadece belli bir alanı kastetmiyorum, yani bu 35'inci madde de olabilir, yargıdaki çift başlılık da olabilir, OYAK'ın durumu da olabilir ya da eğitim de ilkokuldan itibaren... Ne bileyim siz öğrencilerinize tek partiyi övüyorsanız belki o da büyüdüğünde "Ya iyi bir şey demek ki bu." diye düşünebilir. Yani ilkokuldaki müfredatına kadar, belki anaokulunda verilen mesaja kadar, belki sinemanın, medyanın kullanım tarzına kadar, belki müziğe kadar bir genel şümüllü, kapsayıcı bir şekilde yani desek ki, "Hocam siz birikimlerinizle bize ne reçete öneriyorsunuz?" Biz samimi olarak bize sağcısıyla solcusuyla, Müslimiyle gayrimüslimiyle bedel ödeten bu belayla bir daha karşılaşmamak için, aynı bedeli hep beraber ödememek için neler yapmamız lazım, her alanda?

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 35

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim soru çok net, cevabı da net olacak. Bir kere, “darbe olmaz” ifadesi doğru mudur, bu engellenmiş midir? Hayır, olabilir. Şu anda askerin durumu darbe yapmaya müsait değildir fakat şu andadır bu. Askerin askerî vesayeti devam ettirecek bütün hukuki altyapı mevcuttur şu anda. Onu söyleyeyim. Yani, Sayıştayın askerî müesseseleri denetleyememesinden tut, OYAK’ına, askerî mekanizmanın güçlendireceğini söyleyen medya haberlerine, Andımızın devam etmesine varıncaya kadar bütün bunlar tek bir kelimedede özetlenebilir: Ulus devlet devam ediyor. Bizim yapacağımız iş, ulus devleti berhava etmek, onun yerine demokratik devleti getirmektir. Çünkü, ulus devlet... Şimdi ulus devlet ikiye ayrılır: “Fransa tipi ulus devlet” ve “Türk tipi ulus devlet.” Fransa tipi ulus devlet de azınlıkları reddeder ve asimilasyondur fakat asimile etmek istediği insanları, asimile etmek istediği kavram Fransızlıktır yani Fransevilitir Osmanlıcası, Fransızlıktır. Fransa’da “Fransız” diye bir etnik grup yoktur ama Türkiye’de “Türk” diye bir etnik grup vardır. Onun için, Fransa’daki asimilasyonla Türkiye’deki asimilasyon birbiriyle balina ve fil kadar farklıdır. Onun içindir ki Fransa’da asimilasyon etnik bir tepki doğurmaz; bu, bir. İkincisi: Fransa artık 1951’den bu yana ulus devlet değildir. Deikson Kanunu’ndan bu yana Bask, Norman, Langdog gibi etnik gruplara kendi bölgelerinde, kendi dillerinde eğitim verme olanağı sağlamıştır ve Mitterand hepimizin kulağına küpe olması gereken şu sözü hayatı sona ermeden söylemiştir: “Fransa, doğuşunu ve gelişmesini otoriter idareye borçludur, yaşamasını ademimerkeziyetçiliğe borçlu olacaktır. Yaşamaya devam etmesini ademimerkeziyetçiliğe borçlu olacaktır. Merkeziyetçiliğe borçlu idi, ademimerkeziyetçiliğe borçlu olacaktır.” Türk devleti de doğuşunu merkeziyetçiliğe borçlu, tamam. Hele hele -daha önce, siz gelmeden önce uzun uzun konuştuk- dış dinamik ne kadar faşistti iki savaş arasında ama artık eğer Türkiye Cumhuriyeti devam etmek istiyorsa ademimerkeziyetçi olmak mecburiyetindedir. Başka hiçbir yöntemi, yolu, çaresi, umarı yoktur.

İDRİS BAL (Kütahya) - Ne dereceye kadar bu ademimerkeziyetçilik?

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

Komisyon : Darbe Kom.(12 Eylül) Giriş : Tarih : 08/11/2012

Stenograf :

Kayıt: Darbe Kom. Sayfa: 36

PROF. DR. BASKIN ORAN – Ne istiyorlarsa. Çok açık konuşuyorum bakın, çok net konuşuyorum, hiç lafı ağızımda dolaştırmıyorum. Ne istiyorlarsa. Kürtler kendi dillerinde eğitim mi istiyorlar, buyurun. Ha, o okuldan çıkacak çocuk iş bulsun ondan sonra, Kuzey Irak dışında. Kuzey Irak'ta da İngilizce bilenler iş bulacak.

NACİ BOSTANCI (Amasya) – Hocam, çok teşekkür ediyoruz, sağ olun geldiğiniz için.

PROF. DR. BASKIN ORAN – Efendim estağfurullah, beni çağırdığınız için ben teşekkür ediyorum.

NACİ BOSTANCI (Amasya) – Toplantımız bitmiştir arkadaşlar.

Kapanma Saati:15.43